

fyldt op, blev der tændt ild i den, og der skulle fyres både dag og nat i den uge, fyringen stod på. I den tid, manden skulle sove, var det min tørn at passe fyringen. – Det øvrige arbejde på ejendommen var som andre steder.

Hans Peder Plougstrup.

FÆNGSLET PÅ LUNDERUP

Den rige godsejer *Stephen Nielsen Ehrenfeld* til Endrupholm og Nørholm var siden 1718 og til sin død ejer af *Lunderup* ved Varde. Som fuldmægtig eller ridefoged på gården havde han *Niels Knudsen*, der vist nok er den samme som den *Niels Knudsen*, der 1743–72 var rådmand i Varde, og som i sine sidste år var Vardes eneste magistratsperson. Som fuldmægtig på *Lunderup* havde han tilsyn med fæstegodset. Han fik i 1720-erne at gøre med en ret alvorlig sag.

Lørdag aften den 31. oktober 1722 brændte degnen *Peder Tofts* hus i *Sig* med det meste af hans indbo og midler samt indavlet hø og korn. Det »blev ganske nedlagt i aske, og er stedet desårsag nu øde og bemeldte *Peder Toft* derover geråden i stor armod«. ¹⁾

Det viste sig imidlertid, at branden var påsat, og at brandstifteren, »mordbrænderen«, som det hed i den tids sprog, var en karl, *Oluf Hansen*, der tjente hos en gårdmand i Hornelund. Denne gård hørte til *Lunderups* bøndergods. Og da adeligt herskab havde hals- og håndsret over sine bønder, påhvilede det *Ehrenfeld*, der var adlet kort før, at rejse tiltale og få straffen fuldbyrdet, dvs. det blev overladt ridefogden. Mordbrænderen blev da også arresteret og sat i fængsel på *Lunderup*.

16. november fremstillede *Niels Knudsen* ham på Øster-Nør herreds ting »uden tvang eller fængsel, han

forklarede og selv tilstod, at han næstafvigte 31. okt., som var en løverdag aften, klokken ungefehr 7 til 8 tog sin husbonds plag og red på den til Siigs bye, gik hen til Laust Nørgaards brandhus, hvorudi de brander deres sorte gryder²⁾ og tog der to stykker tørv, hvorimellem han lagde nogle gløder, som han af bemeldte brandhus udtog med en ildklemme, som han satte i tagskellingen imellem degnen Peder Tofts iboende hus og et jordhus, som var bygget op i enden til stuehuset og rakte op til tagskellingen, hvor han som meldt ilden satte, og førend han kom derfra og til byleddet i samme by, stod bemeldte degnens hus i brand, og red Oluf Hansen så hjem igen til sin husbond«.

Knudsen spurgte, hvorfor han gjorde sådan en ulykke, og om der havde været tilskyndere eller medvidere. Oluf Hansen svarede, at han var vred på degnen, siden han havde fundet et lam i marken, som degnen sagde var hans. Videre sagde han, at han egentlig blot ville have talt med degnen den aften, men da han kom til Yderik, mødte han Maren Christensdatter af Sig. Hun sagde til ham: »Nu hører jeg, degnen vil i færd med dig ligesom med mig. Han skulle få en ulykke!« Og så rådede hun ham til at tage ild af brandhuset og lægge det i degnens gård.

Nu var der altså én mere at rette søgelyset imod. Maren var da også mødt på tinget. Hun ville aflægge ed på, at det var åbenbar løgn, hvad mordbrænderen havde sagt om hende. Hun ville med troværdige vidner bevise, at hun ikke havde været ude af byen. Hun fik dog ikke lov til edsaflæggelse denne tingdag.³⁾

Sagen blev nu udsat i 14 dage, og da havde Maren fået hjælp af sit herskab, som var Ribe hospital, hvis forstander, *Christian Terkel Hansen*, havde fået herredsfogdens søn, *Knud Jacobsen*, Østergård i Lyne sogn, til at føre sagen. En række folk fra Sig vidnede,

at de ikke havde set Maren tage af by den lørdag aften. Hun havde før aften sammen med sin mand hentet et læs ler til at lave jydepotter af; et vidne havde talt med hende ved hendes kohusdør, netop i mørkningen, og ingen havde hørt hende ønske noget ondt over degnen. Ligeledes vidnede en række Yderik-folk, at de ikke havde set hende i Yderik den pågældende aften.⁴⁾

14 dage efter var det fuldmægtigens dag i retten. Han fremstillede de to mænd, som bevogtede fangen i fængslet. De havde været til stede, da mordbrænderen af præsten blev »eksamineret og i hans kristendom undervist, og da han blev beværdiget alterets sakrament«, da hørte de, han beskyldte Maren for at have tilskyndet til og været medvider til ildspåsættelsen, og at hun havde været på Lunderup og talt med Oluf Hansen. Sluttelig spurgte fuldmægtigen dem, om de ikke »tit og ofte« havde hørt ham foreholde mordbrænderen, at han skulle holde sig til sandheden; hans dom blev lige hård, om han beskyldte Maren eller ej, men dog blev han ved med beskyldningen. Endvidere fremlagde Knudsen en skriftlig erklæring fra degnen, der påstod at have set Maren ved sit hus ulykkesaftenen, klædt i en rød trøje og med en sort hue. En kvinde vidnede også at have set hende dér. Degnen var for øvrigt en ret uheldig person, se min Øster Horne Herred, s. 186 f. Der blev også vidnet, at Maren havde været uenig med degnen om et lam.

Knudsen begærede nu Oluf Hansen straffet efter lovens pag. 991 og Maren Christensdatter dømt som medvider. Den nævnte lovbestemmelse lyder således: »Setter Mand Ild i anden Mands Huus eller Skov med Villie, da er det Mordbrand, og vorder han tagen derved, have forgiort sin Hals, og enten brændes eller steyles, og Skaden gieldes igien af hans Gods, og fyrre-

tyve Lod Sølv til den Skaden fik, og til Kongen ligesaa, og til Husbonden hans Boeslod«.

Marens forsvarer påstod derimod, at det var bevist, at Maren ikke havde været fra Sig by brandaftenen og langt mindre været i Yderik, som Oluf Hansen havde sagt. Og selv aflagde hun ed på, at hun ikke havde talt med Oluf Hansen, siden han kom til Hornelund at tjene, bortset fra samtalen på Lunderup, og hun havde ikke på nogen måde tilskyndet ham til at brænde degnens hus.

Derefter udnævnte herredsfogden 8 meddomsmænd, alle fra Nørre herred, da »sagen angår liv«, til at møde om fire uger ved 10 slet for at være med til at afsige dommen. Øster Horne herred, hvori Lunderup og Sig var beliggende, var på den tid forenet med Nørre Horne herred under samme foged og ting. Meddomsmændene er nok taget fra det andet herred, så man kunne regne med, de var uvildige. Dommen blev afsagt den fastsatte tingdag, men den er ikke indført på dette sted i tingbogen, og det er ikke lykkedes mig at finde den andetsteds. Det er vel mest sandsynligt, at Oluf Hansen blev dømt til at halshugges og stejles, og at Maren Christensdatter blev frikendt.

Men der er et alvorligt »men« derved! Dommen over mordbrænderen blev næppe effektueret.

Allerede før 30. november var Oluf Hansen forsvundet fra sit fængsel. Det skulle da ellers være så sikkert, efter hvad den Lunderup foged lod oplyse i retten. Han lod vagtmændene, to lejede husmænd fra Tange, vidne derom. Han fremlagde nemlig på tinget en bøjle, en dobbelt lænke og brudstykker af en lås, som forbryderen havde været sluttet i. Det oplystes, at til hver af hans ben havde været fastgjort en bøjle med lås og mellem bøjlerne en dobbelt lænke, der var slået træ og fjæl for vinduerne, og der var sat lås og lukkelse på døren,

hvor der holdtes vagt, og det var pålagt vogterne at låse hver aften og nat over. – Man får en mistanke om, at vagterne så gik hjem for at sove. Lænkerne, bøjlerne og låsene var nok ikke meget bevendt, for der var anskaffet to nye fangejern med to bøjler og en stang imellem. Men de var ikke taget i brug!⁵⁾

Det Lunderup fængsel var altså ikke så solidt, som ridefogden gerne ville give det udseende af. Det var jo også det billigste for godsejeren at lade fangen slippe, hvis det kunne ske på en sådan måde, at amtmanden ikke fandt anledning til at gribe ind.

H. K. Kristensen.

Noter: 1) Øster-Nør Horne herreds tingbog 9/11 1722. Den forudgående tingbog er mærkeligt nok kun autoriseret for Nørre herred, men omfatter dog begge herreder. I tingbogen 1722-31 mangler de første blade med autorisationen, også den er registreret som Nørre Horne herreds tingbog, men omfatter begge herreder. — Senere i tingbogen nævnes branddagen som søndag. Søndagen var imidlertid 1. nov., så her må være skrevet forkert. 2) I »æ bråndhus« fik jydepotterne den første svage brænding. Færdigbrændingen skete i »æ ildpøt«. 3) Tb. 16/11 1722. 4) Sst. 30/11 1722. 5) Sst. 30/11 1722, 11/1 1723.

VARDES YNGSTE SOGNEPRÆST

En sognepræst på 18 år, åbenbart en særdeles lovende ung mand! Dog – han var nok sognepræst lønmæssigt set, men arbejdsmæssigt var han kun »degn«, og måske ikke engang det.

Pavestolen, der dengang beklædtes af Innocens VIII, udstedte 17. april 1488 en bulle, hvorefter »sognepræst Jakob Jensen i Varde, som er 18 år gammel, får dispensation til ikke at lade sig præstevi, før han bliver 25 år«.

Året efter hører han atter fra paven: »Klerken Jakob Jensen fra Ribe stift får, skønt han kun er 20 år gam-